

2019 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γ' Γενικού Λυκείου
Ανθρωπιστικών Σπουδών

Σάββατο 4 Μαΐου 2019 | Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

* Είναι απολύτως απαραίτητο να προσδιορίσουν οι μαθητές χρονολογικά τις προς ορισμό έννοιες. Οι ακόλουθοι ορισμοί είναι ενδεικτικοί.

α) **Ανόρθωση**¹: γενικό σύνθημα των ανεξάρτητων πολιτικών που συμμετείχαν στις εκλογές της 8ης Αυγούστου 1910. Με την «ανόρθωση», ανάλογα με την περιοχή που ήταν υποψήφιοι και με τον πληθυσμό στον οποίο απευθύνονταν, εννοούσαν είτε την υλοποίηση των αιτημάτων των συντεχνιών, όπως εκφράστηκαν στα συλλαλητήρια του 1909, είτε την επίλυση του αγροτικού ζητήματος και την παροχή γης στους ακτήμονες. Επιπλέον, την «Ανόρθωση», υποστήριξαν και οι εκπρόσωποι του Εθνικού κόμματος του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, την οποία, κατά την εκτίμησή τους, δεν μπόρεσαν να υλοποιήσουν οι Βενιζελικοί.

1. Η απάντηση θα πρέπει να αξιοποιεί τα ακόλουθα σημεία του σχολικού βιβλίου: σελ. 89: «Αυτοί οι ανεξάρτητοι πολιτικοί με το γενικό ... με την παροχή γης στους ακτήμονες», σελ 92: «Υποστήριξαν την Ανόρθωση ... υλοποιήσουν οι Βενιζελικοί».

- β) **Σύμβαση εμπορίου, εγκατάστασης και ναυτιλίας**²: διπλωματικό έγγραφο το οποίο μαζί με το Σύμφωνο φιλίας, ουδετερότητας και διατησίας και το Πρωτόκολλο για τον περιορισμό των ναυτικών αποκλεισμών ολοκλήρωσε τη συμφωνία της Άγκυρας στις 30 Οκτωβρίου του 1930. Σύμφωνα με τη σύμβαση αυτή, δόθηκε η δυνατότητα στους υπηκόους του καθενός από τα δύο κράτη (Ελλάδας και Τουρκίας) να ταξιδεύουν ή να εγκαθίστανται (με κάποιους περιορισμούς) στο έδαφος του άλλου κράτους.
- γ) **Ροπαλοφόροι**³: Αμέσως μετά την κήρυξη της επανάστασης στο Θέρισο, το 1905, ο πρίγκιπας, θορυβημένος, επέβαλε με τη συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων τον στρατιωτικό νόμο σε όλη την Κρήτη. Η Κρητική Βουλή, που ενεργούσε κατά τις εντολές του αρμοστέιακού περιβάλλοντος, αφού δεν υπήρχε αντιπολίτευση, ψήφισε το νόμο «Περί ιδρύσεως σώματος δημοφρουρών», οι οποίοι θα στήριζαν την έννομη τάξη. Αυτούς αποκαλούσαν οι επαναστάτες «ροπαλοφόρους».

ΘΕΜΑ Α2

1 - στ

2 - γ

3 - α

4 - ε

5 - β

* **Περισσεύει το στοιχείο δ της Στήλης Β'.**

² Η απάντηση θα πρέπει να αξιοποιεί το ακόλουθο απόσπασμα του σχολικού βιβλίου: σελ. 161: «Η συμφωνία ολοκληρώθηκε ... του άλλου κράτους».

³ Η απάντηση θα πρέπει να αξιοποιεί στοιχεία από το ακόλουθο απόσπασμα του σχολικού βιβλίου: σελ. 212 - 213: «Όταν η προθεσμία αυτή παρήλθε ... οι επαναστάτες "ροπαλοφόρους"».

2019 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ΘΕΜΑ Β1

Σελ. 24: «Γενικότερα όμως, οι τάσεις οδηγούσαν ... κατά την προεπαναστατική περίοδο».

ΘΕΜΑ Β2

- α) Σελ. 215: «Το κίνημα του Θερίσου δεν πέτυχε ... της εσωτερικής γαλήνης στην Κρήτη».
- β) Σελ. 216: «Το πιο σημαντικό είναι ... στη διαχείριση του Κρητικού Ζητήματος».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

Οι μαθητές καλούνται να αξιοποιήσουν τα ακόλουθα σημεία του σχολικού βιβλίου:

- σελ. 80: «Μέχρι τη δεκαετία του 1870 ... ήταν ο Χαρίλαος Τρικούπης».
- σελ. 84 - 85: «Κατά την περίοδο της διακυβέρνησης ... το εκσυγχρονιστικό του πρόγραμμα».

Ενδεικτική απάντηση:

Μέχρι τη δεκαετία του 1870 το κράτος αποτελούσε τον κύριο εργοδότη, που εξασφάλιζε θέσεις εργασίας στο δημόσιο και δυνατότητα κοινωνικής ανέλιξης, εφόσον στους ανώτατους λειτουργούς του εξασφάλιζε εισόδημα που σχεδόν ξεπερνούσε το εισόδημα όλων των άλλων μελών της κοινωνίας. Μεγάλος αριθμός ανθρώπων απευθύνονταν στο κράτος για την κατοχή μιας θέσης στο δημόσιο. Με τις νέες συνθήκες που προέκυψαν από τον εκχρηματισμό της οικονομίας δημιουργήθηκαν κοινωνικά στρώματα τα οποία δεν ζητούσαν διορισμό αλλά τη λήψη μέτρων που θα ευνοούσαν την προώθηση των συμφερόντων τους. Σύμφωνα με το κείμενο από την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», από τη δεκαετία του 1880 πραγματοποιείται στην Ελλάδα μία διαδικασία κοινωνικής διαστρωμάτωσης, με επίκεντρο όχι το χώρο του κράτους, αλλά αυτό των ιδιωτικών σχέσεων. Η εξέλιξη αυτή είναι αποτέλεσμα της εισροής κεφαλαίων στη χώρα από το εξωτερικό και των σημαντικών επενδύσεων που γίνονται σε αυτήν. Ο ρόλος του κράτους παραμένει, οπωσδήποτε, κυρίαρχος. Ωστόσο οι κρατικές πρωτοβουλίες αφορούν συναλλαγές με ιδιωτικούς φορείς (παραγγελίες σε ιδιωτικές εταιρίες, ανάληψη επιχειρήσεων, δημοσίων έργων ή επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας) καλλιεργώντας την αίσθηση ότι η κρατική λειτουργία γίνεται με όρους ιδιωτικού τομέα. Επιπρόσθετα, το ίδιο κείμενο επισημαίνει ότι το ελληνικό κράτος διαμορφώνει μία πολιτική οικονομικού προστατευτισμού, ενθαρρύνοντας τη δραστηριότητα της κοινωνίας των πολιτών. Απόρροια των μεταβολών αυτών είναι η ανάδειξη ενός νέου κοινωνικού στρώματος, το οποίο δραστηριοποιείται εκτός κρατικής μηχανής και αποτελείται από επιχειρηματίες και από εργαζόμενους στις πόλεις. Φορέας των αιτημάτων αυτών των κοινωνικών ομάδων ήταν ο Χαρίλαος Τρικούπης.

Κατά την περίοδο της διακυβέρνησης της χώρας από τον Χαρίλαο Τρικούπη, το όραμα για ένα σύγχρονο κράτος, το οποίο θα ήταν οικονομικά ανεπτυγμένο και

2019 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ισχυρό στη διεθνή σκηνή, δεν πραγματοποιήθηκε. Παρά τη φορολογική επιβάρυνση των πολιτών, το κράτος οδηγήθηκε σε πτώχευση. Η Νίκη Μαρωνίτη υποστηρίζει ότι οι δυσμενείς εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις της περιόδου 1886 - 1893 οδήγησαν σε αποτυχία την τρικουπική προσπάθεια για οικονομική ανάπτυξη. Ο ηγέτης του Νεωτερικού κόμματος δεν μπόρεσε να διαχειριστεί το οικονομικό και ψυχολογικό κόστος που είχε η πολιτική του. Αστοί και διανοούμενοι απογοητεύονταν όλο και περισσότερο από τη γενικότερη κατάσταση και την αναποτελεσματικότητα του κράτους, το οποίο χαρακτηριζόταν από μια βραδυκίνητη γραφειοκρατία. Δεν έβλεπαν την επιθυμητή οικονομική ανάπτυξη, ενώ διαπίστωναν ότι μεγάλωνε η απόσταση από τα ευρωπαϊκά κράτη. Ανάλογη δυσαρέσκεια επικρατούσε και σε μεγάλο μέρος των μικροκαλλιεργητών. Οι αξιωματικοί του στρατού ήταν επίσης δυσαρεστημένοι, καθώς εκτιμούσαν ότι λόγω οικονομικής αδυναμίας ο στρατός θα ήταν αναποτελεσματικός σε περίπτωση πολέμου. Με βάση τις πληροφορίες που αντλούνται από το δεύτερο κείμενο, τα δημοσιονομικά ελλείμματα και εν τέλει η χρεωκοπία υπονόμισαν τις προσπάθειες του Νεωτερικού κόμματος για τη συγκρότηση ενός σύγχρονου και αξιόμαχου στρατού, ικανού να διεκδικήσει με αξιώσεις την εκπλήρωση του οράματος της Μεγάλης Ιδέας, δηλαδή της διεύρυνσης της ελληνικής επικράτειας. Όλα αυτά οδήγησαν σε κρίση της εμπιστοσύνης προς τα κόμματα συλλήβδην, οι άνθρωποι πίστευαν ότι οι θεσμοί και τα κόμματα δεν ήταν ικανά να υλοποιήσουν τις επιθυμίες τους.

Στο διάστημα από την πτώχευση του 1893 έως τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 τα δύο μεγάλα κόμματα προσπάθησαν να υλοποιήσουν το πολιτικό τους πρόγραμμα, χωρίς όμως επιτυχία, γεγονός που δημιούργησε την εντύπωση ενός γενικού αδιεξόδου. Ούτε το δηλιγιαννικό κόμμα μπόρεσε, ελλείψει χρημάτων, να τηρήσει την υπόσχεσή του για λιγότερους φόρους, ούτε το τρικουπικό να συνεχίσει το εκσυγχρονιστικό του πρόγραμμα. Η αποτυχία της τρικουπικής οικονομικής πολιτικής, η αντίστοιχη αποτυχία του Δηλιγιάννη να πραγματοποιήσει την αλυτρωτική του πολιτική σε συνδυασμό και με τις πρακτικές των δύο

2019 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

κομμάτων υπονόμισαν την ίδια την κρατική λειτουργία, σύμφωνα με τη Νίκη Μαρωνίτη, και συνετέλεσαν στην αύξηση των εστιών που την αμφισβητούσαν.

ΘΕΜΑ Δ

- α) Οι μαθητές καλούνται να αξιοποιήσουν το σημείο της σελ. 153 του σχολικού βιβλίου: «*Η ελληνική κυβέρνηση διέθεσε... Προνοίας και Αντιλήψεως*».

Ενδεικτική απάντηση:

Η ελληνική κυβέρνηση διέθεσε στην ΕΑΠ τις ιδιοκτησίες των Τούρκων ανταλλαξίμων και των Βουλγάρων που εγκατέλειψαν την Ελλάδα, κτήματα του Δημοσίου, κτήματα που απαλλοτριώθηκαν με την αγροτική μεταρρύθμιση και μοναστηριακή γη (συνολικά πάνω από 8.000.000 στρέμματα). Ήδη με το Πρωτόκολλο του Σεπτεμβρίου του 1923, σύμφωνα με το πρώτο απόσπασμα από το κείμενο του Κώστα Κατσάπη, το ελληνικό κράτος μεταβίβαζε στην κυριότητα της ΕΑΠ εκτάσεις περίπου 5.000.000 στρεμμάτων με στόχο την υλοποίηση του έργου της. Η παραχώρησή τους θα εξυπηρετούσε την αποκατάσταση των αγροτών προσφύγων. Με βάση τα στοιχεία του πίνακα που παρουσιάζει τη «διαθεσιμότητα των γαιών κατά προέλευση και περιφέρεια», η πλειοψηφία των εκτάσεων αυτών προέρχονταν από τις ανταλλάξιμες περιουσίες που εγκατέλειψαν οι Βούλγαροι (940.207 στρέμματα) και οι Τούρκοι (4.981.090 στρέμματα) ανταλλαγέντες. Με την προσθήκη δημόσιων εκτάσεων (536.393 στρέμματα), εκτάσεων που προήλθαν από απαλλοτριώσεις (588.452 στρέμματα), εκτάσεων που επιτάχθηκαν (367.393 στρέμματα) καθώς και εκτάσεων μη ανταλλάξιμων, ξένων υπηκόων ή άλλων κατηγοριών, το σύνολο της διαθέσιμης προς την ΕΑΠ γης ανήλθε σε 8.390.444 στρέμματα. Εξάλλου το ελληνικό κράτος διέθεσε

2019 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

στην ΕΑΠ το ποσό από δύο δάνεια (1924, 1928) που είχε συνάψει η ελληνική κυβέρνηση στο εξωτερικό. Η «προικοδότηση» της ΕΑΠ με χρηματικούς και υλικούς πόρους, το σύνολο των οποίων χαρακτηρίζεται, μάλιστα, «πρωτοφανές» στόχευε στην υλοποίηση του έργου της και περιλάμβανε δάνεια που είχε συνάψει το ελληνικό κράτος για την προώθηση της αποκατάστασης των προσφύγων. Τέλος, στα μέσα που διέθεσε η ελληνική κυβέρνηση στην ΕΑΠ περιλαμβάνονταν οικοπέδα μέσα ή γύρω από τις πόλεις για την ανέγερση αστικών συνοικισμών, το τεχνικό και διοικητικό προσωπικό του Υπουργείου Γεωργίας και του Υπουργείου Προνοίας και Αντιλήψεως.

- β) Οι μαθητές καλούνται να αξιοποιήσουν το σημείο της σελ. 154 του σχολικού βιβλίου: *«Η ΕΑΠ διέκρινε την αποκατάσταση των προσφύγων... εποικίζονταν παραμεθόριες περιοχές».*

Ενδεικτική απάντηση:

Η ΕΑΠ διέκρινε την αποκατάσταση των προσφύγων σε αγροτική (παροχή στέγης και κλήρου στην ύπαιθρο) και αστική (παροχή στέγης στις πόλεις). Μολονότι οι περισσότεροι πρόσφυγες ασκούσαν στην πατρίδα τους «αστικά» επαγγέλματα (σχετικά με το εμπόριο, τη βιοτεχνία - βιομηχανία κ.τ.λ.), δόθηκε το βάρος στη γεωργία, γιατί υπήρχαν τα μούσουλμανικά κτήματα (κυρίως στη Μακεδονία, αλλά και στην Κρήτη, τη Λέσβο, τη Λήμνο και αλλού). Ενδεικτικά είναι τα στοιχεία του πίνακα που παρουσιάζει τη «διαθεσιμότητα των γαιών κατά προέλευση», σύμφωνα με τα οποία η πλειοψηφία των διαθέσιμων γαιών προερχόταν από τη Μακεδονία (5.487.865 στρέμματα). Διαθέσιμες εκτάσεις υπήρχαν, εξάλλου, στην Κρήτη (154.552 στρέμματα) και τη Λήμνο (44.547 στρέμματα). Ακόμη η αγροτική αποκατάσταση ήταν ταχύτερη και απαιτούσε μικρότερες δαπάνες, η ελληνική οικονομία βασιζόταν ανέκαθεν στη γεωργική παραγωγή ενώ υπήρχε η πολιτική σκοπιμότητα της αποφυγής κοινωνικών αναταραχών με τη δημιουργία γεωργών μικροϊδιοκτητών αντί εργατικού προλεταριάτου. Ο Κώστας

2019 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

Κατσάπης τονίζει ότι η επιλογή της ΕΑΠ να προκρίνει την αγροτική έναντι της αστικής αποκατάστασης ήταν απόρροια της συνειδητοποίησης ότι η πρώτη θα χρειαζόταν τις συγκριτικά μικρότερες επενδύσεις ανά κεφαλή και ότι μπορούσε να αποδώσει σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Εξάλλου, δόθηκε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη καθώς ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν τα μουσουλμανικά κτήματα και τα κτήματα των Βουλγάρων μεταναστών (σύμφωνα με τη συνθήκη του Νειγύ). Αυτό θα καθιστούσε τους πρόσφυγες αυτόρχεις σε σύντομο χρονικό διάστημα και θα συντελούσε στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής. Η αγροτική αποκατάσταση θα συνέτεινε στην οικονομική ανεξαρτητοποίηση των προσφύγων. Το γεγονός αυτό συνεπαγόταν απαλλαγή των αρμόδιων υπηρεσιών από την υποχρέωση οικονομικής στήριξης των προσφύγων, αφού αυτοί, μέσω της αξιοποίησης της γης, θα εξασφάλιζαν την επιβίωσή τους. Ταυτόχρονα οι οικονομικές επιπτώσεις από την άφιξή τους στην Ελλάδα θα αντισταθμίζονταν από τις θετικές αλλαγές που θα προκαλούσε η συνεισφορά τους στην εθνική οικονομία μέσω της ενίσχυσης της αγροτικής παραγωγής, της αύξησης των εσόδων, της συλλογής των φόρων και της επέκτασης της εσωτερικής αγοράς. Επιπρόσθετα θα καλυπτόταν το δημογραφικό κενό που είχε δημιουργηθεί με την αναχώρηση των Μουσουλμάνων και των Βουλγάρων και τις απώλειες που προκάλεσαν οι συνεχείς πόλεμοι (1912-1922). Επιπλέον, έτσι εποίκίζονταν παραμεθόριες περιοχές.

γ) Οι μαθητές καλούνται να αξιοποιήσουν το σημείο της σελ. 167 του σχολικού βιβλίου: «Σημαντικότερες ήταν οι επιπτώσεις... στον εθνικό κορμό».

Ενδεικτική απάντηση:

Σημαντικότερες ήταν οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας. Το 1920 η Ελλάδα είχε 20% μη Έλληνες ορθόδοξους, ενώ το 1928 μόλις 6%. Ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Θράκης και της Ηπείρου αυξήθηκε, ενώ η Κρήτη, η Λέσβος και η Λήμνος εξελληνίστηκαν πλήρως. Στο κείμενο της «Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού» γίνεται λόγος για δραματική μείωση του ελληνικού πληθυσμού της Θράκης μετά τη βουλγαρική κατοχή το 1913. Για το λόγο αυτό η ενίσχυση του ελληνικού στοιχείου ήταν άμεση προτεραιότητα. Έτσι, στα 1924 το ελληνικό στοιχείο έφτασε το 62,1% του πληθυσμού, ενώ το 1928 ένας στους τρεις κατοίκους της Θράκης ήταν πρόσφυγας. Η κυριότερη όμως μεταβολή στην εθνολογική σύσταση λόγω της εγκατάστασης των προσφύγων συνέβη στη Μακεδονία. Το ποσοστό των μη Ελλήνων ορθοδόξων που ήταν 48% το 1920, έπεσε στο 12% το 1928. Η «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού», επιβεβαιώνοντας τα στοιχεία αυτά, αναφέρει ότι ο ελληνικός πληθυσμός της Μακεδονίας υπερδιπλασιάστηκε φτάνοντας στο 88% του συνόλου. Η ενίσχυση του ελληνικού χαρακτήρα της Μακεδονίας είχε μεγάλη σημασία για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Εξάλλου, αραιοκατοικημένες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, κάποιες από αυτές παραμεθόριες, εποικίστηκαν από πρόσφυγες. Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώθηκαν οι νέες περιοχές που ενώθηκαν με την Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και ενσωματώθηκαν στον εθνικό κορμό. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, αυτή η εθνολογική αλλαγή παγίωσε την ελληνική κυριαρχία στις «Νέες Χώρες» και διατήρησε τη Θράκη στην ελληνική επικράτεια. Έτσι η προσφυγική εγκατάσταση προστάτευσε την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας εμπεδώνοντας, παράλληλα, ένα αίσθημα ασφάλειας.